

Om "Aquila-örnen" på Ervallaängarna

En Aquila-örns uppdykande på Ervallaängarna i västra Västmanland under sommaren 1994 skapade först debatt om arttillhörigheten, därefter om fågelskådarens beteende inför frågor med stora meningsskiljaktigheter.

Fågeln är fortfarande inte färdigbehandlad av Raritetskommittén, men mycket talar idag för att den kommer att godkännas som större skrikörn.

Vi har låtit Klaus Malling-Olsen, namnkunnig dansk skådare med stor erfarenhet av både skrikörnar och stäppörn, kommentera örnens dräktkaraktärer utifrån Roland Thuvanders bilder. Men först ger vi ordet till dem som upptäckte örnen – Mats Andersson och Jan-Erik Malmstigen.

Lördagen den 30 juli ringer telefonen hemma hos Jan-Erik Malmstigen i Frövi. Nyss kommen från Ervalla berättar Gunnar Ericsson om en misstänkt skrikörn han sett från bilen. Eftersom han befinner sig på stationen i Frövi och har ett tåg att passa kan han inte följa upp det hela. Istället beger sig Jan-Erik, tillsammans med en kamrat, omgående till platsen. Efter en stunds halvt uppgivet sökande får de plötsligt syn på en stor örn som lyfter från marken cirka 50 meter bort. Örnen placerar sig i en björk. Snabbt kommer tubkikare fram och man reagerar genast på huvudets ljusa band på ömse sidor om ögat (jämför Lars Jonssons bild på ad stäppörn, sid 149 i "Fåglar i Europa"). Man noterar också att örnen ger ett långhalsat intryck med smal hals. Dessvärre flyger örnen iväg efter bara några sekunder. I handkikaren uppfattar slutligen Jan-Erik att man här har att göra med en kraftigt ruggande mörk örn med tydligt "fingrad" hand. Han hinner också uppfatta en mindre vit fläck vid stjärtroten.

Dagen efter

Fågeln rings in till telefonsvararen i Närke som skrikörn, troligen större. Tidigt dagen därpå är flera lokala ornitologer på plats, däribland under-tecknad. Eftersom fågeln nästan omgående

bestämde till större skrikörn, handlade det om att notera karaktärer som skilde den från mindre skrikörn. Stäppörn var i det här skedet inte aktuell. Rätt snart, under det att fågeln studerades, insåg jag att det inte var helt enkelt och att mycket inte stämde med fälthandbokens ("Alla fåglar i färg") beskrivning av de olika skrikörnarna.

Jag såg örnen bra, till och från under knappt två timmar, och dessutom såväl sittande som flygande. Karaktärerna skrevs ner och tecknades av, varvid bl.a. följande gav vägledning för senare bedömning; huvudform och teckning, avsaknad av månskära, undersidan utan särprägel, den ljusa fläcken i nacken, stor "Aquila-fläck" tvärs över handen och förutom denna fläck var ovansidan enhetligt gråaktigt brun.

Det är ju väl känt att det är oerhört svårt att i fält rätt artbestämma de olika Aquila-örnarna, och särskilt en äldre fågel som det var frågan om här. Problemet har belysts i en utomordentlig artikel av Dick Forsman, i tidskriften "Fåglar i Uppland" (1990:43-69). Han skriver sålunda: "Det egentliga problemet för artbestämning av de ifrågavarande Aquila-arterna är, att de olika arterna påminner om varandra i hög grad och dessutom, att de påminner om skilda arter under

olika faser av sin dräktutveckling. Därför påminner en subadult stäppörn mest om en äldre mindre skrikörn, medan en adult stäppörn påminner om en äldre större skrikörn. En ljus större skrikörn kan förväxlas med en yngre stäppörn (eller ännu hellre med en yngre kejsarörn) medan en "normalfärgad" äldre större skrikörn vanligen påminner om en gammal stäppörn eller en mindre skrikörn o.s.v. "Alltså ganska svårt!

Efter att ha studerat ovannämnda artikel, tillsammans med övrig tillgänglig litteratur och mina anteckningar tyckte jag att mycket stämde in på stäppörn. Jag föreslog därför i rapporten (vilken för övrigt hade rubriken "Aquila-örn") till raritetskommittén (Rk) att fågeln var en adult stäppörn.

Fortsättningen

Nu kan man ju tycka att det borde ha stannat därvid och att man lugnt kunde avvakta Raritetskommitténs bedömning. Men icke. Förutom all uppståndelse som rapporten om örnen orsakade, vad beträffar tillresta skådare från när och fjärran och uppmärksamheten i pressen (allt från Dagens Nyheter till Kamratposten), så skedde även sådant som var av mer eller mindre lustig art.

Bland tillresta skådare fanns s.k. experter av olika namnkunniga art. När dylika gör artbestämning och speciellt i grupp inträder förlamning på övriga, mindre namnkunniga ornitologer, något som omintetgör deras eventuella observationsförmåga eller tidigare gjorda artbestämning. Sålunda skedde detta fenomen på Ervallaängarna. Detta fick t.ex. till resultat att jag blev uppringd och erbjöds ta tillbaks min rapport, så att jag kunde "rädda ansiktet" och vara med bland dem som först artbestämde örnen till större skrikörn. Jag blev även uppringd och fick stå till svars för hur bestämningen större skrikörn gick till.

Ett större misstag, och tråkigare sådant, var artikeln i tidskriften "Fåglar i Närke" (1994:94-96) med rubriken "Större skrikörn vid Ölmbotorp och Dylta i Närke samt vid Ervalla-

skogarna i Västmanland". Enbart rubriken avslöjar artikelförfattarens okunnighet om hur man hanterar observationer av den här typen. Alla observationer som skall sändas in till rapportkommittén (Rk) får inte publiceras innan fyndet är godkänt. Här har tydligen artikelförfattaren självsvåldigt agerat kommitténs ordförande. Mycket märkvärdigt med tanke på att han själv är med i SOF:s styrelse! När man sedan läser artikeln har jag helt plötsligt, och utan min vetskap, fått spela rollen som den som har fel och en annan rapportör (från Närke så klart) den som har rätt.

Det fanns till yttermera visso en medlem ur rapportkommittén på plats, vilket borde borga för en säker och nyanserad behandling och bestämning. Men man tvivlar när man får höra att den personens artbestämning skedde med hjälp av örnen "jizz" (jizz = hur man känner igen en fågel på helhetsintrycket som skapas av

storlek, silhuett, beteende mm). En Rk-blankett med hänvisningen till jizz verkar ju absurd i det här sammanhanget. Det var ju inte direkt en kaja eller skata det gällde.

Man börjar ju undra vad det är för en förening man är med i. Det är synd att inte fler har den ödmjuka inställning till det svåra i artbestämning som Dick Forsman visar i slutordet i sin artikel (FiU, 90: 43-69), men han har ju bara sett omkring 20.000 individer av exempelvis stäppörn (fram till 1990). Han skriver: ...Oberoende av hur mycket tid man ägnar åt fältstudier av dessa örnararter kan man aldrig uppnå 100%-ig säkerhet i sina artbestämningar. Dels stöter man av och till på så otypiskt tecknade eller färgade individer som man inte har i sitt inre register och som åtminstone till en början verkar förvirrande. Dels verkar det föga troligt att någon någonsin skulle behärska alla tänkbara dräktvarianter i alla de otaliga situationer som olika ljusförhållanden, avstånd, observinklar, etc kan kombineras i. Med mångsidig träning kan man komma en bra bit upp mot 100%, men slutmålet kommer alltid att uppfattas som en hägring, omöjlig att nå fram till"...

Jan-Erik Malmstigen, 0581 - 302 52

Mats Andersson, 0581 - 162 74

...jag blev uppringd och erbjöds ta tillbaks min rapport, så att jag kunde "rädda ansiktet"